

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

© Олексієнко О. Г., 2017
<http://orcid.org/0000-0002-8625-7936>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.577701>

Вивчення ціннісних орієнтацій студентів сьогодення є актуальним, оскільки майбутній стан суспільства залежить від того, який фундамент цінностей буде закладений у молоді. У статті розглядаються ціннісні орієнтації студентів Донбаського державного технічного університету, які складають основу життєвої мотивації і світогляду особистості. Проаналізовано ряд різноманітних методик щодо ранжирування цінностей у студентів. На основі дослідження встановлено, що домінуючими цінностями у юнаків на даному віковому етапі розвитку особистості є: матеріальне становище, добробут та здоров'я сім'ї, політична та соціальна свідомість. В результаті проведеного опитування виявлено, що процес формування та розвиток ціннісних орієнтацій молоді безпосередньо зв'язаний з появою побоювань щодо перешкод у досягненні найважливіший життєвих цілей. З'ясовано, що найсильніший страх – це залишитись без матеріальних засобів існування, без роботи, житла та сім'ї.

Ключові слова: Ціннісні орієнтації, студентство, особистість, прагнення, життєві мотивації, побоювання.

Алексеенко О.Г. Изучение ценностных ориентаций студентов технического университета.

Изучение ценностных ориентаций современного студента является актуальным, поскольку будущие направления развития общества зависят от того, какой фундамент ценностей будет заложен у молодежи. В статье рассматриваются ценностные ориентации студентов Донбасского государственного технического университета, которые составляют основу жизненных мотиваций и мировоззрения личности. Проанализирован ряд различных методик ранжирования ценностей у студентов. На основе исследования определено, что доминирующими ценностями молодых людей на данном возрастном этапе развития личности являются: материальное состояние, благополучие и здоровье семьи, политическая и социальная активность. В результате проведенного опроса выявлено, что процесс формирования и развития ценностных ориентаций молодежи непосредственно связан с появлением опасений относительно препятствий в достижении важнейших жизненных целей. Выяснено, что самый сильный

страх – это страх остаться без материальных средств к существованию, без работы, жилья и семьи.

Ключевые слова: *Ценностные ориентации, студенчество, личность, стремление, жизненные мотивации, опасения.*

Oleksiyenko O.G. Investigating the value orientations of technical university students.

Studying value orientations of today's students' is of great importance because the future state of the society depends on the values foundation established in young people. The value orientations forming the basis for life motivation and personal outlook of Donbass State Technical University students are investigated in the paper. A number of different methods for ranking the students' values are analyzed. Based on the investigation it is determined that the dominant values for young people at this age stage are financial conditions, family health and welfare, political and social consciousness. As a result of the survey conducted it is discovered that the process of formation and development of young people value orientations is directly connected with appearing the apprehensions about obstacles in achieving the most important life goals. It is clarified that the strongest fear is to be without material means of subsistence, without work, housing and family. Such aspects of the problem as determining the value of the parents, teachers, government and local authorities in the process of formation and development of values and value orientation system in general among students need further scientific development and practical solution.

Key words: *value orientations, students, personality, ambitions, life motivations, apprehensions.*

Постановка проблеми. Події останніх десятиліть, у сучасних умовах нестабільності всіх сфер суспільства, вплинули на систему формування ціннісних орієнтацій особистості і відповідно на життєві орієнтири покоління молоді. Про зміни ціннісних характеристик студентської молоді свідчить ґрунтовний пласт розробок останніх років відомих педагогів, психологів, соціологів. В даний час відбувається зміна громадських стереотипів, руйнування стабільних цінностей, так як зникають соціальні гарантії, що особливо сильно позначається на молоді. Вивчення та аналіз ціннісних орієнтацій студентів є актуальним, оскільки майбутній стан суспільства залежить від того, який фундамент цінностей буде закладений у молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема щодо формування ціннісних орієнтацій є складною та різнобічною, і залишається незмінно актуальною впродовж всього існування цивілізації. Великі філософи

античності, такі як Конфуцій, Сократ, Платон, Аристотель та інші, висловлювалися відносно даної проблематики.

Більш глибоке дослідження цього питання базується в працях класиків – І. Канта, Д. Локка, І. Песталоцці, Я.-А. Коменського, А. Макаренка, М. Бердяєва, Г. Сковороди, С. Франка, П. Флоренського, Е. Муньє, М. Фуко, М. Шелера та ін. Сучасні теорії цього феномену знаходимо у працях Л. Губернського, І. Надольного, В. Желанової, С. Кримського, Л. Ваховського, О. Сухомлинської, Н. Карпової, Д. Фельдштейна, Л. Фрідмана та ін.

Метою даної статті є визначення основних ціннісних орієнтацій студентів технічного університету, які впливають на всі сфери їхнього життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ця проблема набуває особливої значущості в умовах соціально-економічної, політичної та духовно культурної трансформації українського суспільства, що супроводжується в свою чергу кардинальною переоцінкою політичних, економічних, культурних та духовних цінностей громадян.

Окремі аспекти цієї проблематики було висвітлено нами у попередніх розвідках, а саме вплив ціннісних орієнтацій на формування особистості сучасної молоді [1].

Для визначення самого терміну «ціннісні орієнтації» науковцями здійснено дослідницьку роботу. Так, зокрема, автор В. Ольшанський вважає, що сутність «ціннісної орієнтації» є система особистісних цінностей людини, детермінованих певними соціально-психологічними факторами, тобто як один із способів функціонування цінностей у свідомості індивіда [2, 118].

У стислому психологічному словнику викладено іншу дефініцію, а саме «ціннісні орієнтації» – це відображення у свідомості людини цінностей, які визначаються нею, як стратегічні життєві цілі й загальні світоглядні орієнтири [3].

В. Хмелько зазначає, що ціннісна орієнтація може розглядатися як результат засвоєння певних цінностей, перетворення їх в складові інших рівнів у диспозиційній структурі спрямованості особистості [4].

Так, вчені, як З. Васильєва, А. Кирьякова, розглядають ціннісні орієнтації у вигляді потреб, усвідомлених і пережитих особистістю.

В. Сластенін робить акцент на систему стійких відносин особистості до навколишнього світу і самому собі, як установок на ті чи інші матеріальні і духовні цінності [5, 15].

Отже, поняття «ціннісні орієнтації», маючи під собою соціальні, історичні та культурні засади, нерозривно пов'язане з проблемами особистості і визначає головний компонент детермінації її поведінки та діяльності. Саме система ціннісних орієнтацій характеризує вагому частину спрямованості людини, що визначає вектор її відносин з суспільством.

У той же час участь юнацтва у продуктивній праці суспільства розглядається не стільки з точки зору економічної значущості, скільки з позицій виховної цінності. Цим підкреслюється деяка проміжність цього віку, середнє положення між дитиною і дорослим. Навчання у вищому навчальному закладі багатьма юнаками та дівчатами сприймається як можливість відстрочити остаточний професійний вибір, спробувати свої сили в різних напрямках [6, 12].

Формування та розвиток студентства як окремого соціального пласту бере початок з моменту появи перших університетів, особливості якого полягають у високому інтелектуальному потенціалі молоді та рівні освіти, а також у активній громадській позиції.

Термін «студент» має латинське походження і в перекладі українською мовою означає людину, що навчається, тобто оволодіває знаннями [7, 799].

Вікова категорія студентства, визначається як пора юності. Існує багато робіт авторитетних педагогів та психологів щодо визначення вікових періодизацій розвитку особистості. Найбільш популярними є вікові періоди, що визначені Д. Ельконіним, Д. Бромлей, Г. Крайг, Б. Ананьєва та ін. Етап студентства характеризується стрімким інтелектуальним розвитком юнака, його визначенням щодо професійної підготовки, та, перш за все, соціальним і особистісним самовизначенням, становлення самосвідомості. У цей час остаточно оформлюються соціально-моральні мотиви діяльності особистості, одже зростає інтерес до таких проблем як відповідальність, почуття боргу, любові, вірності, патріотизму і т.д. Дуже важливим аспектом періоду дорослішання є визначення особистої життєвої перспективи, в яку трансформуються закладені впродовж життя ціннісні орієнтації юнака. Отже ціннісні орієнтації визначають мотиваційну структуру індивіда, його прагнень,

поведінки, соціальних установок, а також цілей конкретної діяльності та сфери життєдіяльності взагалі.

Детальний аналіз проблеми формування ціннісних орієнтацій студентів, їх ранжирування за пріоритетом впливу на розвиток особистості дає змогу прогнозувати та відокремлювати найважливіші конфлікти деформації особистісних, етичних, політичних, професійних орієнтирів студентства.

Соціально-економічні процеси сучасності, вплив громадської нестабільності, політичний конфлікт в країні, викликають ряд змін, які проявилися в відторгненні старих і пошуку нових ціннісних орієнтирів, систем та моделей особистісних, професійних та сімейних відносин. Ці зміни відобразилися на формуванні ціннісних орієнтацій сучасної молоді оскільки звичайний стан суспільства було дестабілізовано.

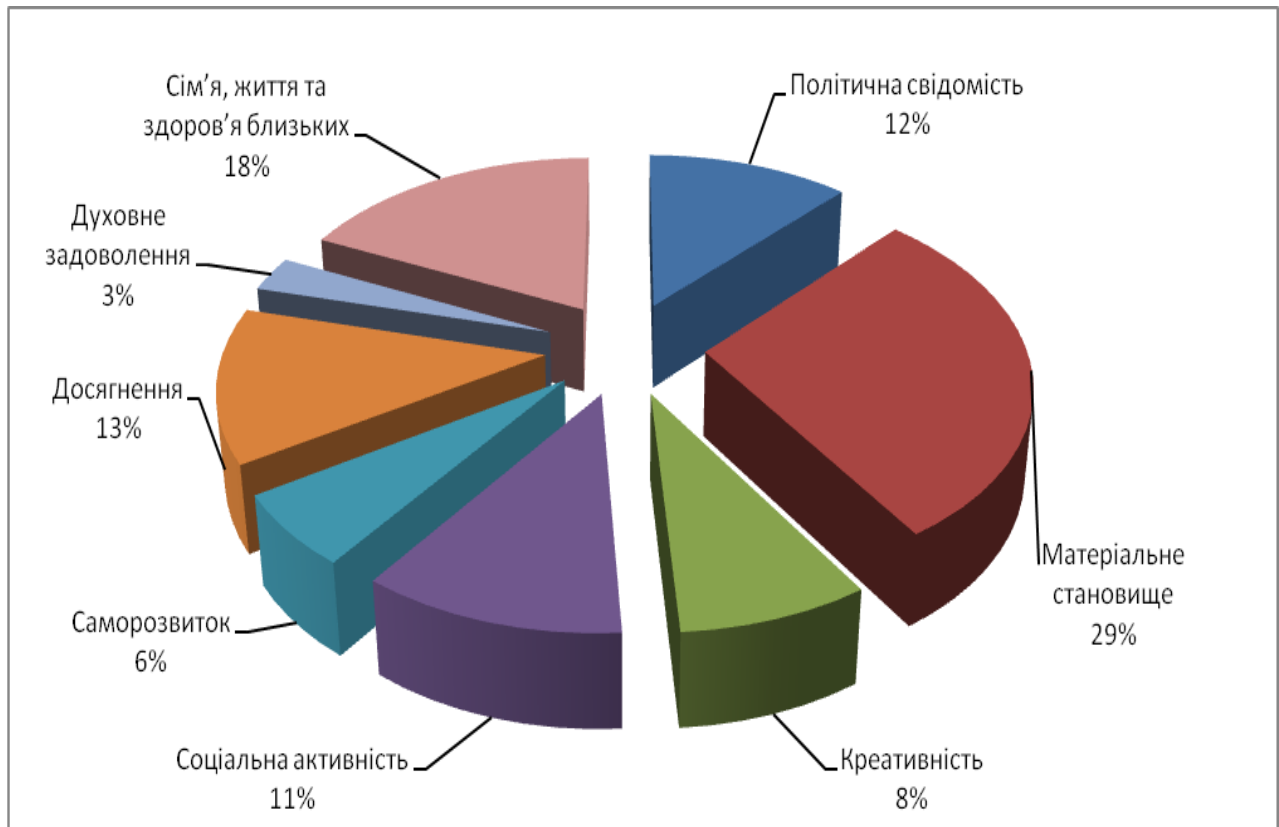
У межах дослідження було проаналізовано різноманітні методики щодо ранжування цінностей у студентів. Так, методика «Смисложиттєві орієнтації» Д. Леонтьєва включає в себе три найважливіші життєві орієнтації: мета життя, її насиченість і оцінка самореалізації. Методика М. Рокича «Батько» надає можливість виявити спрямованість особистості і визначитись щодо професії. Загальну направленість юнака визначають за допомогою методик Ш. Шварца, В. Білські, М. Яницького, О. Капцова, які слугують теоретичним концептом вивчення цієї проблеми.

Одним з методів дослідження ціннісних орієнтацій студентів є опитування за анкетною О. Моткова „Базові прагнення”. До базових прагнень науковець відносить чотири пари полярних прагнень:

Бажання жити та продовжувати життя	–	Прагнення померти (до саморуйнування)
Прагнення до сили особистості, до високої самооцінки та впевненості у собі, до самоповаги	–	Тенденція к слабкості особистості, до зниження самооцінки до невпевненості
Прагнення до свободи (до самостійності)	–	Тенденція до залежності
Прагнення до розвитку, до самореалізації	–	Прагнення уникати будь-яких змін у своїх бажаннях, відносинах, цінностях, цілях

Досліджуючи динаміку ціннісних орієнтацій студентів, також проаналізовано роботи Н. Карпової, Д. Фельдштейна, Л. Фрідмана [8; 9; 10], які дозволили визначити особливості ціннісних орієнтацій студентів Донбаського державного технічного університету.

У 2016 році нами було проведено опитування серед 100 студентів різних курсів факультету автоматизації та електротехнічних систем ДонДТУ, на підставі якого проведено дослідження відмінностей ціннісних орієнтацій студентів. Результати опитування наведені на рисунку 1.

Результати проведеного дослідження дають змогу зроблені висновки, що найбільш важливими для студентів різних курсів факультету автоматизації та електротехнічних систем ДонДТУ є матеріальні цінності, так як на першому місці виявився пункт «матеріальне становище» (29 %). Тобто, актуальність досягнення матеріального добробуту важлива для студентів як умова розвитку почуття власної значущості та позитивного ставлення до себе. Зацікавленість студентів у високому рівні матеріального добробуту пояснюється високими потребами цього віку і низькою соціальною захищеністю студентів. На другому місці стоїть «життя близьких, їх здоров'я», це свідчить про потребу юнаків в безпеці, у взаєморозумінні та підтримці, в спілкуванні, в самореалізації та ін. Третє місце займає громадська та політична свідомість молоді. Ця потреба

пояснюється ситуацією в суспільстві. Також важливе місце належить потребі в досягненнях. Ця потреба пояснюється самим характером навчальної діяльності студентів технічного університету.

Соціальна активність студентів важлива для 11 % опитаних. Креативність, саморозвиток і духовне задоволення займають три останні місця, що говорить про те, що студенти в силу свого віку цікавляться більше матеріальними благами, ніж духовністю. Але варто відмітити, що ціннісні орієнтації як динамічна особистісна структура, природно зазнають значних змін за роки навчання в університеті.

Слід зазначити, що в цей період, на ряду з формуванням орієнтирів та особистості взагалі, у юнака з'являються побоювання, страхи, що щось зможе перешкодити в реалізації їх життєвих планів. З метою з'ясування чого ж побоюється молоді нами було запроваджено опитування тієї ж групи студентів. Результати опитування наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Орієнтовне ранжування побоювань студентської молоді

№	Побоювання	Кількість відповідей (%)
1.	Залишитись без засобів існування	52
2.	Втрата родини, близьких	38
3.	Злочинність	34
4.	Не зуміти створити сім'ю (самотність)	23
5.	Розпад країни	21
6.	Проблеми щодо отримання роботи	19
7.	Смертельні захворювання	15
8.	Терористичні акти	12
9.	Помилитися у виборі професії	9
10.	Нічого не страшно	2

Висновки. В результаті проведеного дослідження було виявлено, що процес формування та розвиток ціннісних орієнтацій молоді безпосередньо зв'язний з появою побоювань щодо перешкод у досягненні найважливіший життєвих цілей. Так, визнаючи матеріальний достаток, як найважливішу цінність цього вікового періоду, студенти ДонДТУ бояться залишитись без матеріальних засобів існування, без роботи та житла. Відповідно, ставлячи сім'ю на другу позицію найважливіших цінностей, юнаки занепокоєні про життя близьких, їх здоров'я. Також присутній страх самотності, страх не зуміти створити родину, залишитись без друзів тощо. Третю позицію нашого аналізу

ціннісних орієнтації студентів технічного університету опанувала громадська та політична свідомість. Страхи щодо розгулу злочинності у країні, розпад держави взагалі зайняли також третю позицію. Деякі юнаки стверджують що їм нічого не страшно, але таку відповідь скоріше слід сприймати як психологічний захист та спробу уникнути відвертої бесіди. На превеликий жаль зменшують значення для студентів певні духовні та етичні орієнтації та цінності.

Не втрачаючи надію на скоріше поліпшення та стабілізацію ситуації у політиці, суспільстві та економіці у світі та в країні та вирішення кризових питань, буде доречно прогнозувати, що найважливіші цінності, а саме здоров'я, сім'я, духовні цінності та матеріальна забезпеченість не втратять своєї значущості, не звертаючи уваги на зміни вектору ціннісних орієнтирів сучасної молоді.

Подальшої наукової розробки й практичного вирішення потребують такі аспекти даної проблеми, як визначення зі значенням батьків, вчителів, органів влади та місцевого самоврядування у процесі закладання, формування та розвитку у студентської молоді виокремлених цінностей та системи ціннісних орієнтацій взагалі.

Література

1. Олексієнко О.Г. Вплив ціннісних орієнтацій на формування особистості сучасної молоді / О.Г. Олексієнко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (педагогічні науки); гол.ред. Носко М.О. – Чернігів: ЧНПУ, 2016. – № 140. – С. 316–318.

2. Желанова В.В., Пецанова А.В. Теоретико-методологічні аспекти проблеми цінностей особистості / В.В. Желанова, А.В. Пецанова // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (педагогічні науки). – Луганськ: вид-во ЛНУ, 2008. – № 7. – С. 114–119.

3. Краткий психологический словарь / Сост. Л.А. Карпенко; Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.

4. Социологический словарь / Сост. А.Н. Елсухов, К.В. Шульга; Науч. ред. Г.Н. Соколова, И.Я. Писаренко; Редкол.: Г.П. Давидюк (отв.ред.) и др. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн.: Университетское, 1991. – 528 с.

5. Суходолова Е.П. Ценностные ориентации первокурсников: перспективы развития // Дискуссия. – 2013. – №2(32). – С.114–120.

6. Матросов В.Л. Модернизация высшей педагогической школы / В.Л. Матросов // Педагогика: научно-теоретический журнал / Ред. В.П. Борисенков, А.Я. Данилюк. – 2006. – № 10. – С. 56–58.

7. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 9. – С. 799.

8. Карпова Н.П. Некоторые проблемы формирования ценностных ориентаций подростков в современном обществе / Н.П. Карпова // Наука и образование. – Якутск: изд-во Государственное учреждение Академия наук Республики Саха (Якутия), 2006. – № 4. – С.113–118.

9. Фельдштейн Д.И. Хрестоматия по возрастной психологии. Учебное пособие для студентов; Сост. Л.М. Семенюк. Под ред. Д.И. Фельдштейна. – Издание 2-е, дополненное. – М.: Институт практической психологии, 1996. – 304с.

10. Фридман Л.М., Зубенко, Н.Ю. Личностно-ориентированный подход к формированию ценностных ориентаций личности [Текст] / Л.М. Фридман // Вопросы гуманитарных наук. – М.: ООО «Компания Спутник +», 2007. – № 4 (31) – С. 147–148.